

578⁽⁸⁾ J. Malatši
 pp. 1-11 of Makhešane's I indexed K34/33
 OCT 15 1942
 Lenaneo la Maboto ya naha ya Phalaborwa 9/

1. Makhekō ke mato wa kabexo ko dutsi kxosi Mathusane. Ke bakxomana ba xaxi. Ke mato wa koba le phosphates. Hona le mokobe wo bitsu ko Lebata. Ko medile morula wo fetako merula kampha mo naxeng ya Phalaborwa.

Motse wa Makhekō o phumile ke phapanq ya bakxomana. Ka baka la ngwana wa Maie ranwane wa kxosi le Mamoemi ranwane wa kxosi. Ke Maie o buetsa ke morwa wa mathame xwa-tsoa pebele xore ngwana o boile. Kamme Maie le Mamoemi ba tšwa moreo. Moreo ke re leatō la xo ya mat' monkameni ebero mathe wa dihlatō. Ke bole xona dihlatō tša bolala xore ngwana o boladise ke mosadi wa Mamoemi Mamotaxa-a-masweni. Ke ba baile xae le tsoa phapano ye kxale. Maie a tšaxa mathe masate. Le Mamoemi a tšaxa masate kamme kxosi a ele nosi. Kamme ha moraxo ya tšaxa Makhekō. Ke tšaxa mo xo tšwelexo saretō se rexo. Makhekō bo saki boya tšaba bo sekile Mamotaxa a masweni. Motho o tšaxa ke bya xaxwe.

2. Setšwepele ke mato wa motxomana mmei Malatši. Kamme wana xa xokwale se seng ka xo wana.

3. Serading ke mato wa labye leo ebexo ele fatane ya Lepato le Matsatsi ke lelo la Matsatsi a kileno a khutsa nthse mablang a tšaxa kxosi.

Xona le mnxobe ye mebedi 1. Phala 2. Phalana

4/ Mathemeng ke leina la sehlare.

5/ Masakholeng xona le dithabana tseo mmoto o bitswaxo ka tsena elexo dithabana tsa motse wa Masakholeng.

6/ Madibaneng ke mota wo xo balailwexo Thomu ke phoofolo ye bitswaxo nare. Nare ke phoofolo ye swanaxo le kxomo ya boxale kudu.

7/ Hlakisi xona le thabana tse pedi. Ke me n'obexo xo dula mokxomana ye maxolo wa Lepato Hlakisi. Hlakisi ebe ele monisi wa pula Phalaborwa. Manna yo o be a tumile kudu maatleng xoba tsebonq ya xo nesa pula. Ke xona xwa ba le komeloto ye kxolo maxeng ya Phalaborwa. Byalo batho ba botsa kxosi. Lepato xore a bitse kxosi ya pula xoba ngaka. Byalo Lepato a Hlakisi molope a xo loba pula. Komme a liwa se tsa sa matsatsi a mabedi. No thive kxosi o be a tsere kxang le sethsaba xore Hlakisi ka tsebe pula xo leta kxosi. Ke xona kxosi ya dira sehlare sa yona xore pula ya Hlakisi e sene. Sehlare seo se bitšwa letsatsi. Le lehono batho ba sa dumela xore dikxosi di nasoi. Byalo Hlakisi a isa pele ka no thsekkela pula elexo xo dira dihlare ka selhalaborwa. Hlakisi a laela kxosi xo mofo kxomo ya xo dira dihlare ka yona. Kxosi ya mofo yona. Hlakisi a

a e hlaba xoba xo bolaya. Xomme a dira dihlare ts'a pula ka yona. Xomme a rwala nama ya kxomo a ya le yona lae Hlakisi. Xe xo silile matsatsi a mabedi pula e sane kxosi ya bitsa pitsi ya banna kamoka ba naxa. Xe ba Hile mosate kxosi ya bolela xore sethšaba se bolets'e xore Hlakisi o tseba pula. Xomme kxosi e Eile Hlakisi Malope le kxomo. Xomme Hlakisi o šitilwe ke pula. Ke xona kxosi ya bolela xore Hlakisi o swanets'e xo bolawa. Ke xona batho ba ya ba botsa Hlakisi xore a thšabe xobane kxosi e vera xo thša madira xo bolaya Hlakisi. Ke xona Hlakisi a thšaba le motse waxaxwe a leba Bosobela tsatsi bya Phalabarwa. Xe madira a Lepato a tla Hlakisi a hwetsa Hlakisi a thšabile. Xothwe xe kxosi e kwele xore Hlakisi o thšabile ya thša a hlare sa letsatsi pula yona.

Sereto: ke Hlakisi a dikoma, Hlakisi inanya maraxo othexa sathoni la bo Lepato pula di' sale di' na.

- 8, Mabalatswella ke motse wo xobexo xo tielwa xona matitka. Xona le sediba. Mo motong xona le maratetsi a xobexo xe a pexwa tsie xona. Ke Eelo mo xobexo xo ratwa ke tsie.
- 9, Makhorane xona le thabana ya Makhorane.
- 10, Sebati ke motse wa Kwane elexo Kwane wa xo rula diithšipi. Sebati ke thipa ya sesotho yeo modiro wa yona elexo xo hlaba mmele wa motho ke

a lwala xore ba thšele sehlare seo tse bitšwaxo lebara-
lamadi. Xape xona le dithabana tše ntš'i. Xe motho a sepela
le dithabana tše xo sa hwetšwa fao dithšipi di bexo di
rulelwa xona.

11/ Mekxoteng xona le sehlare seo se bitšwaxo motxote.
Ke sehlare sa xo tšwa maswi. Xomme maswi a o ya
sona a ka bolaya motho.

12/ Itswaneng xona le lebye leo le adilexi fase.

13/ Psheni batho ba ile ba fela xona tudu ka ntwa ya
Lepato le Matsatsi.

14/ Mabakxahla xona le thabana.

15/ Mamoreo batho ba be ba nwa xona moreo. Moreo
ke ke motho a tiilwe ke dihlako xothwe ke moloi.
Ke xona bab'ba robe xona le ngaka yoo leria la yona
e sa sa bitšwaxo.

16/ Mphante batho ba fetswa ke setetonyane. Xobe xo dutsi
monna yo a bitšwaxo Mphante.

17/ Masesweni batho ba fetswa ke mapono a mhelleng ya
Maketete. Makxetolo Mašanaka o bolaya lepono ka
diatla a lwela ngwana wa xaxwe yo o abokilweto ke
mapono. Xothwe Mašanaka o ile a swara lepono
ka ditlo | tsä mmele tšea di sa lotelwaxo se
swarwa.

18/ Itolome xona le mokati' wo o ka se phalaborwa o

bitswaxo (letete la Kxotswane). Kxotswane ke xore Modimo
ka se Phalabarwa. letete ke molete. Xothwe xona le
molete wo morolo ba sa tsebexo xore xo epile mang.
ke ka tsela yoo le bitswaxo letete la Kxotswane.

Xo mme xona le lebye le lexolo la xi ata.

19, Dikokong xona le thabana tsè tharo.

20 Sekototo xona le thabana xebe xo dula monna yo bareng
ke Kalabase. Xothwe ebe ele motsoami ka kudu.

21 Sebolane xona le dithabana.

22, Rathsaka xona le thabana tsè nne.

23, Serubane ke mota wa letswai.

24 Makxabo ke mota wa kxosi Makxabo. Xona le letswai.

25, Medumalein ke sebo la o robexo xo tšikwa maditla xona
ke kxosi Mabhusane.

Ditšerwi Matlalelxomo.

Dinoka tse tsole tsa Phalaborwa.

OCT 15 1942

1) Lepelle ke mota ye tsole ya Phalaborwa. Ke mahlwane wa naha ka thoto ya Borwa le Bahlbatsatsi. Ke mota ya maatta kudu xe dipula di'na. Ena le madiba a maxole a o xo dulaxo ditwena le ditubu. Xape e ratwa kudu ~~xe~~ ditau. Ka ngwara wa 1915 Lepelle ekile ya tala kudu xomme ya bolaya batho ka metse a yona. Xe e tletse kudu metse a ya krale mo e ka krapang metse ya batho. Sereta: 'Ke lepelle la maraxodi' le krapabatho le matsope le krapile bape-bokhalaka. (Ke xome mota ya Bepe e teta Lepelle teta ka maatta e teta ke Lepelle. Bepe ke mota ya tswaxe Bokhalaka.

2) Lehlaba ke mota ye krale ka leboa le naha ya Phalaborwa. Xape ke mahlwane wa naha ya Phalaborwa ka thoto ya yona. Ena le madiba a maxole. Le diba ka le tetao madiba ka mota a mota ye ke Krananwa. Ke bediba bya di mile tse 6 botekile. Xape ena le lesodi le lexolo leo le bitswaxe Sotshame mo ~~Ditaba~~ ~~Krananwa~~ ~~Krananwa~~ a bo Lepane ailexo a hwela xona. Xothwe ke lesodi le lexolo la dihlaka, Eae ke robalaxo ditau, dinare, ditubu le ditau. Letaba ke mota ye soro byalo ka Lepelle. Xe pula ye krale e tana e tala kudu ya krapa

Kropa metse ya batho. Ka puso ya Meele kubu etile ya
Solaya morwa wa xaxwe 'Dikobē.

Moxare xa Letaba le Lepelle xora le lelo rno xo ngwaditwexo
tše latelaxo. 1 Maoto a batho. 2 Diatla tsā batho. 3 Marumo. 4
Dilepē 5. mesebe. 6 Mara. 7. Maho. 8 Inafeho. 9 moruba. 10 mese
11 Mahodu, le tše dingwe le tlapeng.

Letaba e hlakana le Lepelle ka Bohlabatsātsi' bya
Phalaborwa. Xomme tsā isā metse a tsōna Odi' (Lempopo Luvēn)
Xomme yona ya isā metse lewatteng ka India.
seretō: - ke letaba le modutla koma, letle ba tlotti le le
tasedi' ba tlala. Ba tlotti ke batho baaba sepelaxo le naxa ba
tsoma mabele.

- 3) Salate, ke mota ye kxolo mme e letwa ke Lepelle. Le yona
ena le magidibā a maxob a e xe dulaxo dikubu le
dikwena. Xomme monna ye mionqwe a bitswaxo Mhōtwe
Mhōsokwe. Seale o be a tšwelela a rwele dikxodu mme
a hwetsā voka e tletsī. Byalo batho ba motsibisa xore
a seke a tšela voka xobane eka mokropa. Xomme
a xana. ke xona a tšena ka metšeng xo tšela. Byalo
a lenywa ke metse xomme a xopiwa a hwa. Ebe ele
ka ngwaxa wa 1909. Kxosi Matkhusane o be a dutsi
Salate moo ailexo a hwa xona ka ngwaxa wa 1985.
seretō: - ke Salate le hlapa kwena, kwa hlapa lelele
le a ya. Le lele ke motšo.

4. Kweneni ke moela wa noka ya Letaba. Ke noka ya koba le dikwena tše ntsi. Xape xona le mabu a letswai' sorita: ke kweneni' la molala le motutu. Ke xare be noka ya se mela molala, le motutu elexa muplem tsa
5. Mabopheng ke moela wa Letaba.
6. Manoxe ke moela wa Thothwê tšona di isa moese a tšona Lepelle. Ka tšatsi le lengwe se basadi ba lerna mohlaha tau ya swara mosadi yo mongwe xare ra bonapana mo ya mmolaya. Leina la xaxwe ke Ngwanaseodi.
7. Mesomane ke moela wa Lepelle. Mo se yona se bile se hwela monna yo mongwe wa ba Phalaborwa a bitšana Mantlale. Setaxane. Xomme monna yo o boka wa ke Hala ya Mathšona ya se etlanya le base la Transvaal, kamab...
8. Hlaka ke moela wa Letaba. Motho wa Moshagame o bolawa ke Hala ya mathšona. Xomme xa se lsebwe leina la xaxwe.
9. Makxabo ke moela wa Lepelle. Ke noka ya tšasi Makxabo. Xona le nobu wa letswai' xona.
10. Mletse a seobing ke moela wa Lepelle. Ke noka ya koba le seolo seo sena le metse, mole batong la yona.
11. Malebô ke moela wa Lepelle. Xomme yona ena le dinosi tšeo di lsebyuaxo se thoxa hrale. Le lehono di sale xona. Batho ba ya ba di rala.

- 12, Monyankhelane ke moela wa Lepelle.
- 13, Melalane le Thothwe ke moela ya Lepelle. Mo ya tšona xoba ko dufsi monna yo a bitswaxo Balengkase xomme yena o balaile ke mapono mehlenq ya Makekele.
- 14, Sešenkane ke moela wa Thothwe mme di isa metse a tšona nokeng ya Lepelle.
- 15, Pitsing ke moela wa Thothwe. Xomme eba ele temo ya Induna ya Kxosi Makekele Papela Mojela.
- 16, Mašenkane ke moela wa Thothwe xona le lešwai mo ya yona.
- 17, Sana ke moela wa Salate.
- 18, Sekhwepi moela wa Salate.
- 19, Mokwelekweta moela wa Salate.
- 20, Mamataya ke moela wa Salate ke nota ya mataya.
- 21, Sekwe ke moela wa Salate.
- 22, Mekyabi moela wa Sekwe.
- 23, Sešenkane moela wa Sekwe.
- 24, Sethsetwe moela wa Salate.
- 25, Sayodimo moela wa Salate.
- 26, Sedibasabalotwi moela wa Salate.
- 27, Motlimoruta moela wa Salate.
- 28, Mthšabadi moela wa Salate xona le lešwai.

Ditserwi 10 — Mphantlone Malatsi ke moela ya Salate a
 — ka se sale ti dingwe.

Mathsa a naxa ya Phalaborwa

Mo ditobeng tsa mathsa a naxa ya Phalaborwa ho kwana, lela maina a mathsa oo elexo maina a batho, komme xa ho kwane ditaxabo le dirētō tsa ona. Komme mathsa a mantšhi xa na thušo bathong xe e se lebakeng la dipula moō batho ba hwetšona nama ya selo seo se bitsiwa xo (lexotla) xoba lettemetlo. Lettemetlo ke mohuta wo mong wa sexwaxwa. Lela le lita sexwaxwa xoba (sexwaxwe) ka boxalo. Phōōtšwana ye e thusa batho ka nokong tša tlala xe pula dina. Xothwe lethsa xoba moxobe wo mong le wo mong xe dipula dina ka ho dumeliswa yo mong le yo mong ho bolaya maxotla xe e se mong wa moxobe le ba lapa la xaxwe. Xothwe Lexotla xoba lettemetlo ke kxadinama. Ke xore xe pula yo mathame e nele ba mathsa ba swanetsi xo isa mattemetlo a bona moxobe xo leboxa pula yeo e tlišitšexo maxotla. Ke lona yo a yang moxobeng wa yo mong ka ntle xa taelo ya mong wa moxobe o be a hwetsa molato wo e lekana xo kxomoxoba some la malepē. Mattemetlo xe pula di se sana a duba ka xare xa melete yeo motho a ka sekexo a e bona, ka xe a tšwela ntle xe pula dina lela. Lexotla xa le duli ka xare xa metse a noka xoba nokana. Xemotho a sa isa nama ya lexotla moxobe o be a hwetsa molato wo moxolo wo a ka leboxa ka kxarebe.

Maina a mathsa ke a:

- 1) Lepotse, ke lethsa le lexolo nareng ya Phalaborwa. Ke lethsa la kxosi Malatsi kxauswi le ditlabana ka Selaolwe. Komme byalo le thusa diphoo-polo ka metse inabokeng a komelelo. Leratwa kudu ke ditlou rona byalo.
  - 2) Lebata, le dutsi motong wa mafike mo robexo xo dutsi kxosi Makhusane.
  - 3) Phata
  - 4) Pholana
  - 5) Mahokolong
  - 6) Masepakhwe
  - 7) Mamedi
  - 8) Masebene, ke morobe wa matemetho kudu kudu
  - 9) Mabitsele, ke morobe wa Mabitsele matime wa kxosi Makhusane
  - 10) Mapatolele, ke morobe wa Mapatolele.
  - 11) Matlabe, ke morobe wa Matlabe
  - 12) Sekwe, ke morobe wa Sekwe
  - 13) Namatxale ke morobe o lexo kxauswi lethaba ya Namatxale.
  - 14) Matlabe-ana e sale wa Matlabe
- Komme morobe ye e senaxo maina a batho ke morobe yo batho kamocha ba naxa.

Xa xo se sengwe se kwalaxo ka xa mathsa:

— ka Motlalelomo End. S. 578.